

הרב שמואל ברוך גנוט

רחיצה מזיעה בתשעת הימים

שיוה"כ אסור ברחיצת תענוג. וכתב המשנ"ב (סק"ב) שמלשון זה (של איסור רחיצה משום תענוג) משמע דאם הזיע הרבה ורוצה לרחוץ להעביר הזיעה מותר, כיון שאינה רחיצה של תענוג. ומ"מ מי שאינו איסטניס ואינו צריך לרחיצה זו כ"כ, נכון להחמיר בשביל העברת הזיעה, עכ"ל המשנ"ב. ואף דיתכן ודין יוה"כ שונה הוא, דמשום עינוי נאסר. מ"מ אנו רואים לענין גדר "רחיצת תענוג" דרחיצה מזיעה אינה נכללת בגדר זה.

ולפי זה הראנו לדעת שרחיצה מזיעה אינה בגדר רחיצת תענוג, וכשאסור רחיצת תענוג מותר לרחוץ מזיעה. אמנם רחיצה בחמין היא רחיצת תענוג, וכמש"כ הפוסקים (ועיין תוספות בשבת ל"ט ב' ד"ה וכו' דכתב כן בפירוש).

והנה ראיתי בספרי פוסקי זמנינו שרצו לדמות דין רחיצה בצונן דאבל לדין רחיצה בצונן בתשעת הימים. ודנו בדברי השו"ע שאוסר רחיצת כל הגוף בצונן ובדברי הש"ך שמתיר לרחוץ בצונן. ומדבריהם משמע דסברו שרחיצה בצונן מותרת משום דאינה נחשבת לתענוג.

אולם באמת פשוט שרחיצה בצונן גם היא נחשבת לרחיצת תענוג, דהנה בתענית (י"ג, א') אמר ר' חסדא דכל שהוא משום אבל, כגון תשעה באב ואבל, אסור בין חמין בין בצונן. כל שהוא משום תענוג, כגון תענית ציבור, בחמין אסור בצונן מותר. אולם אין פירוש דברי הש"ס דצונן שרי משום שאינו תענוג, אלא דבתענוג כזה לא אסרו, וכדמשמעות דברי הש"ס לקמן, דאמר רבא אבל מותר לרחוץ בצונן כל שבעה, מידי דהוה אבשרא וחמרא. ופירש רש"י: דתענוג הן בצונן, עכ"ל. הרי דסברו שצונן גם נחשב לתענוג, ובכ"ז התירוהו לאבל (או אסרוהו, לר' חסדא). אמנם

נראה לברר דין רחיצה בצונן כ"תשעת הימים", כאשר כוונתו להעביר את הזיעה ותו לא. והדבר מסור ללב האם כוונתו להעברת זיעה המותרת או לתענוג האסור.

א] בפסחים (נ"ד ב') אמר ר"א שאסור לרחוץ בתשעה באב, בין בחמין ובין בצונן. וכך פסק השו"ע. ובאבי העזרי (כמובא במרדכי תענית רמז תרל"ט) כתב שאף שאסור ברחיצה רק בט' באב, מיהו נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מראש חודש, ועלינו לקיים "ואל תיטוש תורת אמך", עכ"ל. ובשו"ע (תקנ"א ט"ז) כתב שיש נוהגים שלא לרחוץ מראש חודש ויש שאינן נמנעים אלא משבת שלפני תשעה באב. והנה הרמב"ם (תענית ה' ו') כתב: נהגו שלא ליכנס במרחץ בשבוע שחל בו ת"ב, ודייקו האחרונים דמשמע מיניה דדוקא במרחץ ובחמין אסור. אמנם התרומה"ד (סי' ק"ג) כתב דגם בצונן אסור, וכך פסק הרמ"א שם.

והנה ישנם שני הסברים לאיסור רחיצה. א) שאסרו לטפל בצרכי הגוף בתשעה באב, ורחיצה בכלל צרכי הגוף הוא. (והיינו דגם אם אדם מזיע, זהו אסור. משום שבט' באב עלינו להמנע מלהתעסק בצרכי הגוף, כאכילה, כשתיה וכרחיצה). ב) דוקא רחיצת תענוג אסורה.

ומדברי השולחן ערוך ורמ"א ומשנה ברורה חזינן שאסרו דוקא רחיצת תענוג: הרמ"א (תקנ"א ט"ז) כתב שהלובשת לבנים יכולה לרחוץ מעט כדרכה בשאר שנה הואיל ואינה עושה לתענוג רק לצורך מצוה. ובשולחן ערוך (תקנ"ד ח') כתב שלהעביר הליכלוך שרי, וביאר המשנה ברורה דאינו אסור אלא רחיצה של תענוג.

והנה בהלכות יוה"כ (תרי"ג א') נאמר

ת"ב. שאז ישנו יסוד לאיסור רחיצה. אך בתשעת הימים שאינו אלא מנהג (וכ"ש לספרדים שנהגו מנהג זה רק בשבוע שחל בו ת"ב), אם הוא מצטער מזיעה ומחמיר מלרחוץ בצונן הרי הוא מהמתמיהין (!), עכ"ל.

ומ"מ כבר נקטו פוסקי זמנינו שהדבר מסור ללב, שיידע אדם האם כוונתו למנוע את צערו או שכוונתו לתענוג, וה' יראה ללבב. והיינו שפשוט שלא כל זיעה מורגשת ולא צריך להתרחץ בעקבות כל יציאה אל הרחוב החמים. והנה ההגדרה לענ"ד היא שאם היה האדם מתרחץ בתשעה באב עצמו משום הזיעה, יכול הוא להתרחץ משום אותה זיעה גם בתשעת הימים.

ומסופר שבחור שאל את מרן הגרא"מ שך זצ"ל האם מותר להתרחץ בתשעת הימים והשיב לו שאם היה מתרחץ כשנפטר אביו במצב שכזה, יכול הוא להתרחץ כעת. והלימוד גדול בזה, שאם היינו חשים במנהגי האבלות על החורבן כמנהגי האבלות על פטירת קרובים היינו בודאי נזהרים בדבר ושוקלים את הענין בכובד ראש הראוי, ולא ממהרים להתרחץ בכל תחושה לא נעימה. וה' יראה באבלנו ויבנה בית מקדשנו ותפארתנו.

אם מותר לרחוץ בצונן, הוא משום שלצורך הסרת זיעה לא נחשב לתענוג כלל. ועיין שו"ת רב פעלים (ח"ד כ"ט) שמותר ללמוד שחיה בכריכה בתשעת הימים, כיון שאינה רחיצת תענוג וכן באורחות רבינו התיר בשם מרן החזו"א ללכת לים בתשעת הימים לצרכי בריאות.

ואכן האגרות משה (אבהע"ז ח"ד, פ"ד) נקיט בפשיטות שמותר לרחוץ לצורך ניקוי הגוף מהזיעה. ובשו"ת שבט הלוי כתב שבארץ ישראל נהגו להקל בזה, אך ירחץ אבר אבר ולא בבת אחת. ובספר הלכות בין המצרים (להגרמ"מ קארפ שליט"א) הביא שהגר"א דושניצר והגר"מ קלירס הקילו בדבר, ושהגר"ש אלישיב אמר שלאיסטניס הרגיל לרחוץ בכל יום יש להקל, ובלאו הכי יש להחמיר.

ובתשובות והנהגות (ח"ד קכ"ט) כתב הגר"מ שטרנבוך שאף שמפורסם שמרן החזו"ן איש ז"ל נשאל בזה ואסר אף שמצטערים מן הזיעה, הרי שאין למדים הלכה מפי מעשה, ואולי נתכוין אצלם גם מאיזה טעם אחר, שהרי אפילו אבל בתוך שבעה מותר אם הוא איסטניס שמצטער הרבה וכ"ש כאן, עכ"ל הגר"מ שטרנבוך. ובהמשך דבריו כתב שאף אם יש להחמיר, הוא דוקא בשבוע שחל בו

ביאור מהות "מבוסס"

מאמר חייב אדם לבסומי כו'... ואני הגדתי דרך הלצה. והנה בכאן שתי קושיות, א' המדה הרעה משכרות הגדול הזה שהתירו חז"ל לפום ריהטא. הב' נתקשה לתוספות (מגילה ז, ד"ה דלא) איך הוא באפשר שיהיה האדם כל כך שיכור שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, על כן כתבו כל הנסחא. עוד יש לדקדק דקדוק הלשון שאמר, חייב לבסומי, כי השכרות גדול אינו נקרא בסומי, רק מבוסס נקרא מי שאינו שיכור כל כך. על כן אני אומר שאדרבא באמרם זה הזהירנו באזהרה שלא נשכר כל כך, רק חייב אינש לישאר מבוסס, רק רשאי להיות שכור היינו כשלא ידע בין ארור המן, וזהו דבר בלתי אפשר כמו שהקשיתי, ממילא יהיה קיים הדבר שמחויב לישאר מבוסס, כי התנאי בטל והחויב קיום, ודוק היטב. (של"ה הק' בדרוש ואתה תצוה - ה)